

ПАРТНЬОРСКАТА КОМПЕТЕНТНОСТ

доц. д-р Румен Бостанджиев, д.м.

COMPETENCE FOR PARTNERSHIP

Assoc. Prof. Roumen Bostandjiev, PhD

Анотация: Разработката дефинира понятието „партньорска компетентност“ на основата на вече популярните понятия „социална и емоционална компетентност“. Прави се опит за операционализиране на това понятие с цел идентифициране на ключовите му компоненти, чието развитие е предпоставка за изграждане и развитие на пълноценни интимни и семейни отношения. Предлага се методика за оценка на партньорската компетентност, както и примерна програма за развитието и в образователен и терапевтичен контекст.

Ключови думи: социална и емоционална компетентност, партньорски взаимоотношения, семеен живот

Annotation: The article describes the theoretical construct of „competence for partnership“. Different elements of this term are operationalized with aim to be psychometrically measured and positively changed in educational and therapeutic process

Key words: Social and emotional intelligence, competence and learning; intimate relationships, family life

Актуалност на темата

Отношенията в интимната и семейната двойка имат ключово значение за живота на всеки човек. Множество проучвания от последните години по безспорен начин установяват, че качеството на тези отношения е определящо както за индивидуалното здраве и развитие, така и за оцеляването, благополучието и просперитета на различните човешки общности.

В същото време, безспорен факт са затрудненията, които изпитва съвременния човек в създаването, изграждането и развитието на успешни интимни и семейни отношения. Доказателство за тези затруднения са отказът от трайно обвързване в партньорска двойка при много млади хора, нестабилността на семейните общности, проявяваща се в нарастващ брой раздели и разводи при семейните партньори.

Сама по себе си повишената динамика в създаването и разпадането на интимни връзки и семейните отношения трудно би могла да се интерпретира еднозначно като негативен феномен. Либерализмът в областта на семейните нрави и възможността за индивидуален избор на интимен и семеен партньор без съмнение са постижение на съвременното общество. Предизвикателството е по-скоро в необходимостта от осъществяване на по-сложни избори и поемането на по-голяма лична отговорност, което изисква специфична компетентност. Именно неспособността да се осъществяват такива свободни и отговорни избори, според повечето автори, е в основата на нарастващото усещане за неудовлетвореност от интимните и семейните отношения при не малка част от хората днес. Тази неудовлетвореност за много семейства и двойки се свързва с

тежки партньорски конфликти и хроничен стрес, които се приема като едни от основните патогенни фактори за възникването и развитието на психо-соматични здравни проблеми, доминиращи днес. Сред тях са сърдечно-съдовите и злокачествените и заболявания, които са сред най-честите причини за ранна смъртност, болестност и инвалидизиране у нас.

Непълноценните партньорски отношения в двойката и семейството са фактор, който безспорно намалява способността за социална адаптация в динамичните социални условия, ограничава потенциала за професионално развитие и изява, пряко и косвено се отразява върху материалното благополучие и сигурност на хората.

Навярно най-значимите прояви на проблемното партньорство в семейството са свързани с отглеждането и възпитанието на децата в проблемните семейства. Негативните последици от семейните конфликти и неудовлетвореност се свързват по безспорен начин с проблеми в детското здраве, поведение и развитие.

В обобщение може категорично да се приеме, че **пълноценните и удовлетворяващи отношения в интимната двойка и семейството са от ключово значение за субективното благополучие на съвременния човек, за неговото здраве, професионален просперитет и материална сигурност, както и за благополучието и личностното развитие на децата, които той отглежда и възпитава.**

Ако се съгласим с тази постановка, то следва да приемем, че професионалното подпомагане на хората в стремежа им да изградят, развият и поддържат пълноценни интимни и семейни отношения, би следвало да е един от **приоритетите на социалната политика** в едно съвременно общество. Ефективността на подобна политика предполага яснота по въпроса кои са основните предпоставки за пълноценен семеен живот. През последните десетилетия по света се правят огромен брой проучвания в тази насока. Резултатите от тях са ориентирани към две основни приложни области. Едната е свързана с разработването и провеждането на научно обосновани **образователни програми**, подготвящи младите хора за интимно партньорство, семеен живот и родителство, а другата е сферата на **семеиното консултиране и терапия**, които подпомагат семейните партньори в успешното справяне с неизбежните предизвикателства на съвместния живот.

Необходимост от въвеждане на ново ключово понятие, което да обслужва образователните и консултативни активности в областта на интимните отношения и семейния живот

В повечето страни по света подготовката за семеен живот и родителство се основава върху постиженията на съвременната хуманитарна наука. От края на двадесети век и началото на двадесет и първи век, централно значение в тази област придобива теоретичната конструкция за **Емоционалната интелигентност и компетентност**, както и за **Социалната интелигентност и компетентност**, популяризирани особено активно от Даниъл Голман /2010, 2011/. Благодарение усилията на цяла плеяда изследователи, разработващи тази теоретична област, концепцията за социалната и емоционалната компетентности бе прецизно операционализирана за да може да бъде измервана и оценявана в образованието /Вермюлин, С., 2008; Ууд, Р., Х. Толи, 2007/. През последните няколко десетилетия в САЩ активно се работи по създаване и широко въвеждане в образователните системи на **програми развиващи социалната и емоционалната компетентности**. Понятието Social and Emotional learning (социално и емоционално образование) придобива все по-голяма популярност (<http://www.casel.org/social-and-emotional-learning/>). В много страни по света програми в тази област, съчетани с цялостна реорганизация на учебния процес, обхващат младите хора от детската градина до висшето образование. Проучванията върху ефектив-

ността на тези програми недвусмислено доказват, че те променят изключително мощно не само успеха по академичните дисциплини, изучавани в училище, но най-вече се отразяват благоприятно върху личностното развитие на подрастващите, променяйки тяхната способност за отговорно социално поведение, придобиване на по-висока личностна зрелост, свързана с по-здравословно поведение, възможност за професионален просперитет и развитие на по-удовлетворяващи междуличностни отношения (Pellagrino et al., 2012). Изследванията категорично показват, че този вид образование е в състояние да подобри значително и качеството на междуличностните отношения, които изграждат хората, получили системно социално и емоционално образование.

Понятието „Партньорска компетентност“

Ако се фокусираме по-гясно върху темата за успешните междуличностни отношения в интимната двойка и семейната общност, няма как да не си дадем сметка, че определящи в тази посока са специфични компетентности, съчетаващи елементи от социалната и емоционалната компетентности, но с доста характерни особености, които си струва да бъдат обект на по-специален научен и прагматичен интерес. В този смисъл си струва да обособим понятието „**ПАРТНЬОРСКА КОМПЕТЕНТНОСТ**“, което едновременно е част от утвърдените вече социална и емоционална компетентност, но заедно с това включва и някои специфични особености. Обособяването и операционализирането на това понятие би ни позволило да разработваме целенасочени образователни и терапевтични интервенции, целящи развитието на този вид компетентност в двете различни постановки – образователна и терапевтична.

За изясняване спецификата на предлаганото ново понятие „партньорска компетентност“ бихме могли да използваме някои сходни разработки, обособяващи аналогични понятия като „**сексуална интелигентност**“ и „**еротична интелигентност**“. В своята забележителна книга „Sexual Intelligence – What we really want from Sex and how to get it“ видният американски сексолог Марти Клайн дефинира сексуалната интелигентност като способност за изграждане на пълноценни интимни отношения, свързана с придобиване на адекватни познания, изграждане на смислени ценности и емоционални умения (Klein, M., 2012). Белгийската авторка Естер Перел /2013/ на свой ред пък въвежда в книгата си „Еротичната интелигентност“ аналогично понятие, без обаче да прави някакви по-сериозни теоретични опити за неговото ясно дефиниране. Независимо от това тя поставя някои много важни въпроси, свързани със способността на хората да създават специфичен еротичен контекст в интимните си отношения, познавайки своите преживявания, разбирайки преживяванията на партньора и неговите нужди и не на последно място – отчитайки специфичните културни въздействия, в които се формират представите, нормите и очакванията ни, свързани с интимните отношения.

В литературата на английски език от последните години авторите, които коментират партньорските отношения в интимната и семейната двойка използват най-различни други понятия. В книгата си “Human Relationship Skills” Richard Nelson-Jones (2006) говори за **умения за изграждане на човешки отношения**, като включва в тези умения основно уменията за общуване, вземане на решения и справяне с конфликти. Подобна е и идеята на Мелвин Силберман и Фреда Хансбрук, които в книгата си „People Smart: Developing your Interpersonal Intelligence” (Sillbergman, M., Hansburg, F., 2000) предлагат понятието **междоличностна интелигентност**. Според авторите, това понятие включва уменията да разбираш другия, уменията да се изразяваш ясно, както и да отстояваш позициите си, уменията да въздействаш върху другите, както и да се справяш с конфликтни ситуации. Цитираните, както и множество други подобни разработки, акцентират по-скоро върху различни аспекти на вече добре дефинираното от

Д. Голман понятие „социална интелигентност“, без да поставят ясен акцент върху спецификата на компетентностите, необходими за изграждане и развитие на интимните и семейните отношения.

Прави впечатление, че много често като взаимно заменяеми се използват понятията „интелигентност“ и „компетентност“ без да се правят сериозни теоретични разграничения между двата термина. В някои от проучените текстове може да се долови известна разлика във възприемането на интелигентността като черта на характера, а компетентността – като способност да се прояви тази черта в конкретни житейски условия. За целите на нашата работа считам че е за предпочитане да използваме понятието „партньорска компетентност“, а не „партньорска интелигентност“, тъй като в културната ни традиция интелигентността по-скоро се асоциира с вродени качества, описващи личността, докато компетентността обикновено се приема като резултат от съзнателни целенасочени усилия, ориентирани към придобиване на определени способности и възможности за поемане на конкретни роли.

„Партньорската компетентност“ като ролева компетентност

Изключително ценна теоретична постановка, която ни позволява да осмислим в съвсем конкретен практически план понятието „партньорска компетентност“ е *Ролевата теория*, разработена в началото на двадесети век от автора на психодраматичния метод – Джейкъб Леви Морено „Кипър, Д. 2001, Блатнер, А., 2014. / Погледната от този ракурс „партньорската компетентност“ би могла да се разглежда като *специфичен вид ролева компетентност*, свързана с три основни житейски роли – тази на *интимен партньор, на съпру/съпруга и на родител*. Очевидно, разглеждана по този начин, „партньорската компетентност“ е понятие, значително по-широко от каквито е да са „умения“ и то включва множество други аспекти, традиционно приемани в психодраматичната теория и практика като съставни елементи на всяка ролева компетентност. Макар и да не е разработено в теоретична дълбочина, понятието „ролева компетентност“ бе широко използвано в практиката на някои от водещите експерти, осъществявали нашето обучение по психодрама в края на двадесети и началото на двадесет и първи век. Неповторимата австралийска психодраматичка Сю Даниел по време на свои семинари в България разграничаваше следните основни елементи на ролевата изява – *когнитивен* /свързан с познанията и информацията, необходими за изпълнението на дадена роля/, *емоционален* – свързан с преживяванията и емоционалните ни реакции, съпътстващи ролевото действие, *поведенчески* – определящ специфичните поведенчески модели и конкретни начини за справяне с различни ролеви ситуации, както и *интерактивен* – свързан с партньорските взаимодействия, в които влизаме при осъществяването на дадената роля. Този прагматичен подход би могъл да се използва за да идентифицираме основните аспекти на „партньорската компетентност“.

Аспекти на „партньорската компетентност“

Изхождайки от психодраматичната традиция, бихме могли да определим **три основни аспекта** на „партньорската компетентност“, които са удобен прагматичен фокус както при изграждането на тази компетентност в процеса на образование, така и за нейното развитие в консултативния процес:

- **Когнитивен аспект**

Той включва всички необходими познания, представи и информация, свързани с партньорските отношения в интимната двойка и семейството, с динамиката в развитието на тези отношения, с разбирането им през различни теоретични постановки. Познанията в тази област включват и разбирането за конфликтите и възможностите за конструктивно справяне с тях като неизбежен елемент от човешките отношения.

- **Ценностен аспект**

Партньорските отношения неизбежно се изграждат на основата на определени нравствени категории и ценности, които са предмет на целенасочени педагогически и терапевтични въздействия. Тези ценностни измерения основно се отнасят до това дали партньора ще бъде възприеман като „ресурс“ за собствено оцеляване, което определя манипулативна /агресивно-пасивна/ нагласа към него, подтикваша към подчинение и контрол на другия или изграждане на заучена безпомощност. Алтернативната възможност е ценностната ориентация към партньорството като към процес на равноправно и взаимно изгодно сътрудничество, приемащо общото благополучие и развитие като върховен идеал, който предполага активна и отговорна ангажираност и от двете страни.

- **Поведенчески аспект**

Този аспект на партньорската компетентност включва различните ролеви модели, които човек възприема и изгражда през индивидуалния си опит в областта на интимното и семейното партниране. Осъзнаването на начините, по които усвояваме поведенческите модели в процеса на взаимодействие с нашите родители и партньори е важна предпоставка за отговорното и творческото им реконструиране в процеса на личностното ни развитие.

Изброените три аспекта на „партньорската компетентност“ могат да бъдат разбирани единствено в тяхното единство и взаимодействие. Разграничаването им е уместно главно с дидактическа цел при разработване на различни образователни програми или с идеята за постигане на конкретен корективен ефект в консултативната работа с двойки и семейства.

Предлаганата структура на „партньорската компетентност“ я прави напълно съвместима със съществуващата в нашата педагогика традиция ориентация към изграждане на нови компетентности. Този вид образователна активност разглежда образователното въздействие като единство от изграждане на познания, ценности и практически умения. Тя позволява в методическо отношение да бъдат ясно обособени и разграничени образователните елементи, които предоставят нови знания и информация, от интерактивните подходи, които допринасят за изграждане на конкретни ценности, нагласи и комуникативни умения в процеса на групова образователна работа.

Елементи на „Партньорската компетентност“

Анализът на проучената литература ни позволява да разграничим два елемента на „партньорска компетентност“, които са свързани със съставни компетентности от различен ранг:

- **Оперативен елемент**

Тази група компетентности се отнася към *конкретното изпълнение на различни ролеви задачи на оперативно ниво*. До голяма степен компоненти в тази група могат да се определят като „*комуникативни умения*“, независимо, че включват не само конкретни поведенчески способности, но и познания и ценности, свързани неразривно с тях.

Традиционно към *уменията за общуване* се отнасят:

- уменията за емпатично слушане и разбиране на другия, както и за изразяване на това разбиране
- уменията за ясно изразяване на позиция, за емоционално споделяне и разкриване, за отстояване на собствена позиция /асертивно поведение/

- умения за договаряне, за разбиране интересите на партньора и намиране на варианти, които удовлетворяват по справедлив начин потребностите и на двете страни
- умения за конструктивно справяне с конфликтни ситуации без използване на насилие и манипулации. Тези умения предполагат и специфична емоционална регулация, съчетани с умение за въздействие върху партньора, при което да се избягва и редуцира излишното емоционално напрежение и негативизъм и едновременно с това да се изгражда атмосфера на сътрудничество и доброжелателност, дори и при наличие на сериозни различия и разминавания в позициите и интересите.

• **Стратегически елемент**

Съвременните проучвания в областта на семейния процес, двойковата и семейната терапия, категорично показват, че **наличието на добри комуникативни умения не е достатъчно условие за развитието и поддържането на удовлетворяващи интимни и семейни отношения**. Ентусиазмът, че с развитие на тези умения, ще се решат всички семейни конфликти, бе охладен в терапевтичната практика още към края на миналия век. Проучванията на американският изследовател и фамилен терапевт Дейвид Олсън, както и над тридесет годишния му терапевтичен опит разкриха някои ключови стратегически предпоставки за семейното благополучие (Olson, D., A.Olson, P. Larson, 2008). Още в края на миналия век Олсън и неговият екип си поставят задачата да идентифицират кои са ключовите предпоставки за хармонични, удовлетворяващи и дълготрайни семейни отношения. Те провеждат десетки емпирични проучвания, сравнявайки множество характеристики на общуването в щастливи и нещастни семейни двойки. Резултатите, до които изследователския екип достига по категоричен начин показват, че семейното благополучие, както и благополучието в интимната двойка, в най-голяма степен се определя от способността на партньорите да постигат баланс по две ключови измерения, определящи отношенията им. Тези измерения са **близостта** /постигане на баланс между индивидуалното и общото/ и **гъвкавостта** /постигането на баланс между устойчивостта и промяната/. Емпиричните проучвания позволяват на Д.Олсън да разработи своя „Циркумплексен модел на семейните отношения“, който пък е теоретична основа за създаване и усъвършенстване на една от най-често използваните днес по света методики за оценка на семейното взаимодействие – Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale (FACES). Последната версия на този психометричен инструмент (FACES IV) има няколко скали, четири от които измерват именно тези две стратегически области на семейните отношения – близостта и гъвкавостта (Olson, D., 2011). Ако се опитаме да интегрираме изследователския и терапевтичния опит на Д.Олсън и неговите сътрудници с идеята за конструиране на понятието „партньорска компетентност“, то **като стратегически елементи на тази компетентност могат да бъдат определени способностите на партньорите:**

- **да постигат баланс по отношение на близостта и дистанцията** по между си /баланс между индивидуалното и общото
- **да постигат баланс по отношение на гъвкавостта в отношенията си** /баланс между устойчиви правила, норми и модели на поведение и възможност за промяна и адаптиране на тези правила към променящите се условия на живот/.

Обособяването на представените два елемента на „партньорската компетентност“ позволява за да се разграничат конкретно оперативните аспекти на общуването

между партньорите от стратегическите им комуникативни умения, които в много по-голяма степен са свързани с ключови ценности и представи за семейния живот, функциониращи на по-високо ниво. Това разграничаване е полезно да се прави както в контекста на образователната работа, но най-вече в условията на консултативната и терапевтична практика, където прекомерното фокусиране върху конкретните комуникативни умения без отчитане на стратегическите ценности, модели и умения би било непродуктивно.

Приложни области на „партньорската компетентност“

Друго ценно структуриране на предлаганото понятие „партньорска компетентност“ би могло да се направи по отношение на това в кои области на съвместния живот партньорите прилагат тази своя компетентност. Подобно конкретизиране и намиране на специфичен израз на компетентността би могло да се направи по отношение на бита и битовите роли, на разпределението и контрола върху финансовите средства, в областта на интимните отношения и сексуалния живот, на отношенията с близки и роднини, на личната приятелска среда, на отношенията, свързани със свободното време, забавленията и хобитата, на родителското взаимодействие, на професионалната подкрепа и партниране. Всяка една от тези области на взаимодействие в двойковите и семейните отношения притежава своя специфика и изисква специална компетентност, която може да бъде развивана чрез образователни инициативи или в процеса на терапевтичната подкрепа.

Партньорската компетентност в различните етапи от развитието на партньорските отношения

Специфичният поглед към „партньорската компетентност“ би могъл да отрази и особеностите на взаимодействието между партньорите в различните етапи от развитието на техните отношения. Това прецизиране на конкретните задачи и цели в отделните фази от съвместния живот е особено полезно когато човек изпитва затруднения не просто в процеса на партниране, а в конкретен момент от изграждането на партньорската връзка.

Специфичните етапи от развитието на отношенията в интимната двойка и семейството могат да бъдат обособени по следния начин:

- Компетентности, свързани със **запознаването** и иницирането на партньорски отношения /ухажване, представяне, инициативност/
- Компетентности, свързани с **романтичната фаза** в развитието на отношенията.
- Компетентности, свързани с **зрялата фаза** в развитието на интимната връзка – справяне с различията, обособяване на двойката от другите общности, поемане на специфични отговорности.
- Компетентности, свързани с поемането на родителската роля
- Компетентности, свързани с **трансформиране** на отношенията или тяхното прекратяване

Приложение на теоретичното понятие „партньорска компетентност“ в практиката

Както споменах и в началото на тази статия, теоретичното разработване на категорията „партньорска компетентност“ не е самоцелна задача, а е конкретно свързано със създаването на ясна теоретична основа на образователните инициативи, които подготвят младите хора за интимно партньорство, семеен живот и родителство, както и с

ежедневната консултативна и терапевтична практика, подпомагаща семейства и двойки, изправени пред различни проблеми в съвместния им живот.

В образователната практика категорията „партньорска компетентност“ позволява да се структурира по-добре процеса на придобиване на нови познания, ценности и умения. Образователните инициативи, фокусирани към изграждане на партньорска компетентност биха могли успешно да доразвият традициите, изградени до момента в областта на „половото възпитание“, „сексуалната просвета“, „сексуалното и здравно образование“. През годините тези образователни практики бяха ориентирани към различни, идеологически рамки /комунистическо възпитание/ или се ограничаваха в тесните рамки на „здравното образование“, разбирано главно като предоставяне на биологична информация и съвети за здравословно и отговорно поведение. От друга страна някои от досегашните инициативите, ориентирани към профилактика на ХИВ/СПИН и други полово преносими инфекции, инициативи против трафика на жени и сексуалното насилие бяха твърде тясно фокусирани и то с акцент върху негативното. Позитивната ориентация на образователните програми отдавна е доказала предимствата си пред инициативите, които „се борят срещу“ дадено явление. Освен това, фокуса на педагогическото въздействие върху по-всеобхватни ключови жизнени компетентности, каквато е партньорската компетентност, би имал интегриращ и мултипридиращ ефект, подобен на ефекта от масовото въвеждане в САЩ на Социалното емоционално образование, което интегрира разпокъсаните и изолирано прилагани профилактични програми.

В консултативната и терапевтичната практика подходът ориентиран към развитие на партньорската компетентност би разкрил нови възможности за промяна. За разлика от ориентираните към миналото психодинамични подходи, характерни за началото и средата на миналия век, фокусирането на консултативния процес върху възможностите за развитие на партньорската компетентност в проблемните двойки и семейства, категорично би помогнало не само за добър изхода от конкретно изпитание, но и за придобиване на компетентности, които качествено променят отношенията в двойките и семействата в по-дългосрочен план. В това отношение предлагания нов подход има много общи неща с Краткосрочната, ориентирана към решението терапия и в същото време, за разлика от нея, се фокусира не просто върху конкретното решение или справяне с непосредствения проблем, а върху придобиването на ключови компетентности, които радикално променят способността на партньорите да развият по-успешно своите отношения.

Психометрично измерване на „партньорската компетентност“

Цялостното теоретично разработване на ново теоретично понятие неизбежно предполага възможността то да бъде операционализирано и конкретно измерено. Като начало една добра възможност за изследване на партньорската компетентност и нейната връзка с други фактори на партньорските отношения е психометричният инструмент FACES IV на Д.Олсон, който бе преведен и се адаптира на български език. Този инструмент позволява да се направи много добра оценка на два от ключовите елемента на партньорската компетентност – уменията за баланс по отношение на близостта и на гъвкавостта. В същото време тази методика има и скала за оценка на комуникацията в двойката, както и скала за оценка на удовлетвореността на партньорите от съвместния им живот. Адаптацията и приложението на тази методика с цел да се докаже работната хипотеза, че образователната и консултативната промяна в партньорската компетентност реално е в състояние да промени удовлетвореността на партньорите от съвместния им живот е отпадна точка в бъдещата ни изследователската и приложна практика.

Библиография:

1. David Olson, A. O. (2008). *The Couple Checkup*. Nashville, Dallas, Mexico City: Thomas Nelson .
2. <http://www.casel.org/social-and-emotional-learning/>. (n.d.).
3. Klein, M. (2012). *Sexual Intelligence*. New York: Harper Collins Publishers.
4. Nelson-Jones, R. (2006). *Human Relationship Skills*. New York: Routledge.
5. Olson, D. (2011). FACES IV and the Circumplex Model: A validation Study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 64 -80.
6. Pellegrino, J. e. (2012). *Education for life and work - Developing transferable knowledge and skills in the 21 century*. Wasington: National Academy of Sciences - USA.
7. Блатнер, А. (2014). *Драматизирайки Аза - практически приложения на психодраматичните методи*. София: Фондация „Кентавър арт“.
8. Вермюлин, С. (2008). *EQ Емоционална интелигентност за всеки*. София: Издателска къща „Кибеа“.
9. Голман, Д. (2010). *Новата социална интелигентност*. София: Издателство „Изток - Запад“.
10. Голман, Д. (2011). *Емоционалната интелигентност*. София: Издателство „Изток - Запад“.
11. Кипър, Д. (2001). *Теория и практика на психодрамата*. София: Издателство „Дамян Яков“.
12. Перел, Е. (2013). *Еротичната интелигентност*. София: Издателство „Векста“.
13. Робърт Ууд, Х. Т. (2007). *Професионални тестове за емоционална интелигентност*. София: Локус Пъблишинг ООД.